

Kymenlaakson käräjäoikeuden ja talous- ja velkaneuvonnan menettely velkajärjestelyasiassa

KANTELU

Kantelija on kannellut oikeuskanslerille Kymenlaakson käräjäoikeuden sekä oikeusaputoimiston talous- ja velkaneuvonnan menettelystä velkajärjestelyasiassa. Kantelun mukaan Kymenlaakson oikeusaputoimiston talous- ja velkaneuvoja on avustanut velallista hakemusasiassa, velkajärjestelyhakemuksen ja maksuohjelman tekemisessä Kymenlaakson käräjäoikeudelle 26.10.2023. Kymenlaakson käräjäoikeus on 10.7.2024 antanut asiassa (dnro HJ 23/63327) päätöksen velkajärjestelyn aloittamisesta (päättösno 24/38689) ja vahvistanut maksuohjelman 12.9.2024 (päättösno 24/50272).

Kantelija on ollut velallisen velkoja, ja hänet oli merkitty velkajärjestelyhakemuksen velkojalueteloon sekä hakemukseen sisältyneeseen maksuohjelmaan. Käräjäoikeus ei tästä huolimatta ollut varannut hänelle tilaisuutta tulla asiassa kuulluksi. Kantelijan käsityksen mukaan velkajärjestelylle on ollut olemassa yleinen este, koska velallisella on ollut rikosperusteista velkaa ja kantelijan oma velkasaatava on perustunut rikosasiassa saatuun korvaukseen. Kantelija on liittänyt kantelunsa ohkeen hänen rikosperusteisen saatavansa perusteena olleen tuomion sekä muita velallisen rikostuomioita. Kantelun ohessa on lisäksi muun muassa velkajärjestelyhakemus sekä todistus ulosottorekisteristä, josta ilmenee, että velkajärjestelyyn hakeutuneella velallisella on ollut myös muita rikosperusteisia velkoja.

Käräjäoikeus ei kantelijan mukaan myöskään ollut antanut päätöstä hänelle tiedoksi. Kertomansa mukaan kantelija on saanut tiedon velkajärjestelystä velalliselta itseltään 20.9.2024.

Kantelija on vaatinut oikeuskansleria arvioimaan Kymenlaakson kärjäoikeuden sekä velallisen avustajana toimineen Kymenlaakson oikeusaputoimiston talous- ja velkaneuvonnan menettelyä ja suoriutumista asiassa. Kantelija on kertonut hänen tavoitteenaan olevan, että vastaavilta tilanteilta voitaisiin jatkossa välttyä.

SELVITYS

Asian selvittämiseksi olen pyytänyt asiassa Kymenlaakson kärjäoikeudelta sekä Kymenlaakson oikeusaputoimistolta selvitystä.

Kymenlaakson kärjäoikeus

Kymenlaakson kärjäoikeuden laamanni ja asiaa käsitellyt kärjätuomari ovat 25.3.2025 toimittaneet asiassa pyytämäni selvityksen.

Kärjäoikeuden laamanni on lausunut, että asian käsittelyssä on tapahtunut kuulemisvirhe, jota hän on pahoitellut.

Asiaa käsitellyt kärjätuomari on selvittänyt, että velkajärjestely on tullut vireille velallisen hakemuksesta, jonka liitteenä on ollut maksuohjelma. Kärjätuomarin mukaan asiassa olisi tullut velkajärjestelystä annetun lain 52 a §:n mukaisesti kuulla kaikkia velkojia. Kärjätuomarin mukaan hän on saanut kärjäsihteeriltä tiedon, että kaikilta velkojilta on pyydetty lausuma velkajärjestelyasiassa, eikä hänellä ollut mitään syytä epäillä tai erikseen tarkistaa kärjäsihteerin ilmoituksen paikkansapitävyyttä. Kärjätuomari on mukaansa luottanut työnjaon mukaiseen kärjäsihteerin ilmoitukseen. Kärjätuomarin mukaan tuomioistuin ei ota velkajärjestelyn esteperusteita huomioon oma-aloitteisesti vaan niihin vetoaminen on velkojan tehtävä. Kärjätuomarin mukaan kukaan velkojista ei ollut vedonnut esteperusteeseen. Kärjätuomarin mukaan tuomioistuimella ei ole ollut syytä puuttua väitettyyn esteperusteeseen, koska velallisen rikosperusteinen velkamäärä ei ole ollut merkittävä suhteessa kokonaisvelkamäärään. Kärjätuomarin mukaan asiassa ei siten ole ollut syytä asiassa erikseen perustella ja ratkaista velkajärjestelylain 10 §:ssä säädetyn esteperusteen olemassaoloa eikä siten myöskään lausua velkajärjestelylain 10 a §:ssä säädetystä painavista syistä. Lisäksi kärjätuomarin mukaan velkojan vetoaminen esteperusteeseen ei tarkoita, että velkajärjestelylle olisi este vaan esteperusteen olemassaolon arvioiminen on väitteen perusteella tuomioistuimen tehtävä. Kärjäoikeuden mukaan velkajärjestelyssä ei myöskään vahvisteta hakijan tulotietoja, vaan ne perustuvat hakijan omaan ilmoitukseen. Hakijan puolesta ja avustajana on toiminut oikeusaputoimiston talous- ja velkaneuvoja.

Käräjätuomari on lisännyt selvityksessään, että kantelijalla on kuulemisessa tapahtuneesta virheestä huolimatta ollut mahdollisuus saada oikeutensa toteutettua laittamalla vireille maksuohjelman raukeamista koskevan hakemuksen tai maksuohjelman muuttamista koskevan hakemuksen. Käräjätuomarin mukaan kantelijaa on ohjeistettu olemaan yhteydessä oikeusaputoimistoon asian hoitamiseksi.

Kymenlaakson oikeusaputoimisto

Kymenlaakson oikeusaputoimiston talous- ja velkaneuvonnan johtava julkinen oikeusavustaja sekä asiaa käsitellyt talous- ja velkaneuvoja ovat 12.2.2025 antaneet pyytämäni selvityksen asiassa. Oikeusaputoimiston mukaan asian velallinen on ollut talous- ja velkaneuvonnan asiakkaana ja hänen asiassaan on toiminut nimetty talous- ja velkaneuvoja.

Oikeusaputoimiston selvityksessä on viitattu velkajärjestelyä koskeviin säännöksiin ja ohjeisiin sekä niiden perusteella todettu, että ehdotuksen maksuohjelmaksi voi laatia vain selvittäjä tai velallinen ja talous- ja velkaneuvoja voi laatia ehdotuksen vain velallisen puolesta ja hyväksynnällä. Talous- ja velkaneuvoja ei ole maksuohjelman laatijana puolueeton taho vaan velallisen avustaja (LaVM 12/2014, 7). Talous- ja velkaneuvoja ei laadi ehdotusta omissa nimissään, vaan kyse on velallisen ehdotuksesta, jonka laatimisessa talous- ja velkaneuvoja auttaa.

Oikeusaputoimiston selvityksen mukaan neuvojien laatimien ohjelmien on oltava laadukkaita, uskottavia ja luotettavia ja neuvojan on tarkistettava hakemuksen oikeellisuus hakemuksen liiteasiakirjoista. Maksuohjelman tulee olla asiakkaan maksukykyä vastaava eli toteuttamiskeloinen eikä tuloarvio saa myöskään olla liian alhainen, ettei velkojan oikeuksia loukata. Velallisen tulee itse hyväksyä maksuohjelmaehdotuksen sisältö.

Talous- ja velkaneuvoja on laatinut velallisen velkajärjestelyä koskevan hakemuksen Kymenlaakson käräjäoikeudelle. Hakemuksen liitteenä olevaan maksuohjelmaan on merkitty myös kantelijan velka. Talous- ja velkaneuvoja on tehnyt velkajärjestelyhakemusta varten velkaselvityksen ulosottolistan ja velallisen kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta. Siltä osin kuin velkojen yhteystiedot eivät olleet tiedossa tai velkojat eivät ole vastanneet saldotietopyyntöihin, velkojen velkatiedot on kirjattu ulosottolistan perusteella. Kantelijan yhteystiedot eivät ole olleet talous- ja velkaneuvonnan selvitettävissä.

Velkajärjestelyhakemus ja maksuohjelmaehdotus on toimitettu velalliselle tarkistettavaksi ja velallinen on ilmoittanut tarkistaneensa tiedot ja lähettänyt vakuutuksen tietojen oikeellisuudesta.

Selvityksessä on arvioitu, että talous- ja velkaneuvonnan menettely olisi ollut lainmukainen. Oikeusaputoimiston mukaan velkajärjestelyn esteiden käsitteleminen ja ratkaiseminen kuuluu tuomioistuimelle.

RATKAISU

Oikeusohjeita

Oikeuskanslerin toimivalta

Suomen perustuslain 3 §:n 3 momentin mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet.

Perustuslain 108 §:n 1 momentin mukaan oikeuskanslerin tulee muun ohella valvoa, että tuomioistuimet ja viranomaiset noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeuskansleri valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Velkajärjestelyn käsittely tuomioistuimessa

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Säännöksen 2 momentin mukaan käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Oikeudenkäymiskaaren 8 luvun 13 §:n mukaan hakemusasian käsittelystä on muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä riita-asian käsittelystä säädetään. Saman lain 6 luvun 2 §:n mukaan tuomioistuimen on valvottava, että asian käsittelyssä noudatetaan selvyyttä ja järjestystä. Säännöksen 2 momentin mukaan tuomioistuimen tulee myös valvoa, että asia tulee perusteellisesti käsitellyksi eikä asiaan sekoiteta mitään siihen kuulumatonta.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan tuomioistuimen on esitettyjä todisteita ja muita asian käsittelyssä esiin tulleita seikkoja harkittuaan päätettävä, mitä asiassa on näytetty tai jäänyt näyttämättä. Tuomioistuimen on perusteellisesti ja tasapuolisesti arvioitava todisteiden ja muiden seikkojen näyttöarvo vapaalla todistusharkinnalla, jollei laissa toisin säädetä.

Oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 4 §:n mukaan käräjäoikeuden riita-asian tuomio on perusteltava. Perusteluissa on ilmoitettava, mihin seikkoihin ja oikeudelliseen päättelyyn ratkaisu perustuu. Perusteluissa on myös selostettava, millä perusteella riitainen seikka on tullut näytetyksi tai jäänyt näyttämättä.

Oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 3 a §:n mukaan kun tuomioistuin huolehtii tiedoksiannosta, muun kuin haasteen tiedoksianto voidaan toimittaa myös lähettämällä asiakirja asianosaiselle postitse asianosaisen tuomioistuimelle ilmoittamaan osoitteeseen.

Velkajärjestelystä annetun lain (velkajärjestelylaki) 1 §:n mukaan maksukyvyttömän yksityishenkilön (velallisen) taloudellisen tilanteen korjaamiseksi voi tuomioistuin määrätä hänen velkojansa koskevista järjestelyistä (velkajärjestely) ja vahvistaa hänelle hänen maksukykyään vastaavan maksuohjelman niin kuin tässä laissa säädetään.

Velkajärjestelylain 6 §:n mukaan velallinen on velvollinen antamaan tuomioistuimelle ja velkojille sekä selvittäjälle, jos sellainen on määrätty, kaikki tarpeelliset tiedot velkajärjestelyn kannalta merkityksellisistä seikoista.

Velkajärjestelylain 9 §:n mukaan velkajärjestely voidaan myöntää velalliselle, joka on maksukyvytön eikä kohtuudella kykene parantamaan maksukykyään voidakseen selviytyä veloistaan aiheutuvista menoista, jos: 1) maksukyvyttömyyden pääasiallisena syynä on velallisen maksukyvyn olennainen heikentyminen sairauden, työkyvyttömyyden, työttömyyden tai muun olosuhteiden muutoksen vuoksi pääasiassa ilman velallisen omaa syytä; tai 2) velkajärjestelyyn on muuten kuin 1 kohdassa tarkoitettulla perusteella painavat perusteet ottaen huomioon velkojen ja niihin liittyvien velvoitteiden määrä suhteessa velallisen maksukykyyn.

Velkajärjestelylain 10 §:n mukaan, jollei 10 a §:stä muuta johdu, velkajärjestelyä ei voida myöntää muun muassa, jos velalliselle on määrätty rikoksen perusteella maksuvelvollisuus eikä velkajärjestelyn myöntämistä voida pitää perusteltuna velan määrä, rikoksen laatu, vahingon kärsineen asema ja muut seikat huomioon ottaen. Kyseisen lainkohdan muuttamisen esitöiden mukaan HE 180/1996, joilla lain 10 §:n 1, 2, 3 ja 4 kohtien estesäännöksiä ehdotettiin tarkistettaviksi, taloudellisen hyödyn tavoittelutarkoituksessa tehtyyn rikokseen syyllistyminen ja elinkeinotoiminnassa tapahtunut sopimaton menettely on velkajärjestelyn este ilman, että velkojen määrällä olisi ratkaisevaa merkitystä. Säännöksissä tarkoitettavat jo yksinään osoittavat velallisen toiminnassa sellaista moitittavuutta, jota ei yleiseltä kannalta voida pitää hyväksyttävänä eikä velkajärjestelyä yleensä tulisi tällaisten velkojen järjestelemiseksi myöntää. Samasta syystä velkajärjestely voisi estyä, vaikka kysymyksessä eivät olisi taloudellisen hyödyn tavoittelutarkoituksessa tehdyt rikokset vaan muutkin tahalliset rikokset, joiden perusteella velallisella on maksamatonta velkaa. Tahallisten rikosten lisäksi kysymykseen voisivat tulla lähinnä sellaiset tuottamukselliset rikokset, jotka osoittavat velallisessa piittaamattomuudesta toisen henkeä tai terveyttä kohtaan taikka lakisääteisten velvoitteiden hoitamista kohtaan. Ehdotuksen mukaan rikokseen syyllistyneen velallisen osalta tulisi harkinnassa ottaa huomioon velan määrä, rikoksen laatu, vahingonkärsineen asema ja muut seikat. Velkajärjestely olisi evätkävä, jos sen myöntämistä ei näihin seikkoihin nähden voida pitää perusteltuna.

Velkajärjestelylain 52 a §:n mukaan jos hakemukseen on liitetty ehdotus maksuohjelmaksi eikä 2 momentista muuta johdu, tuomioistuimen on: 1) annettava hakemus ja maksuohjelmaehdotus tiedoksi velkojille; 2) asetettava määräpäivä, johon mennessä velkojien on toimitettava tuomioistuimelle kirjallinen lausuma velallisen hakemuksesta ja maksuohjelmaehdotuksesta sekä mahdolliset väitteet ehdotukseen sisältyvistä veloista uhalla, että lausumat ja väitteet muuten voidaan jättää huomioon ottamatta; ja 3) annettava yksityisvelkojalle selvitys 31 a §:ssä tarkoitetusta mahdollisuudesta vaatia maksuohjelman keston jatkamista. Sanotun 2 momentin mukaan jos 38 a §:n 1 momentissa tarkoitetut hyväksynnät maksuohjelmaehdotukselle on annettu kirjallisesti ja velallinen on varannut kaikille velkojille tilaisuuden tulla kuulluksi 62 a §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla, päätös velkajärjestelyn aloittamisesta ja maksuohjelman vahvistamisesta voidaan tehdä velkoja enempää kuulematta.

Velkajärjestelylain 53 §:n mukaan tuomioistuimen on, milloin aiheutta on, velkojan esittämästä vaatimuksesta hankittava tarpeellinen selvitys siitä, onko olemassa sellaisia seikkoja, jotka voivat aiheuttaa hakemuksen hylkäämisen 10 §:ssä mainituilla perusteilla. Tuomioistuin voi hankkia selvitystä myös omasta aloitteestaan. Säännöksen 2 momentin mukaan jos selvityksen saamiseksi on tarpeen, tuomioistuin voi omasta aloitteestaan tai velkojan hakemuksesta pyytää ulosottomiestä tekemään velallisesta ulosottolain 3 luvun 57–63 §:ssä tarkoitetun ulosottoselvityksen tai antamaan muita hakemuksen ratkaisemiseksi tarpeellisia tietoja. Tuomioistuin voi samalla määrätä, että ulosottomiehellä on salassapitosäännösten estämättä sama oikeus kuin velallisella saada tietoja velallisen pankkitileistä, maksuliikkeestä, sopimuksista ja sitoumuksista sekä velallisen varallisuudesta, verotuksesta ja muista velallisen taloudellista asemaa koskevista seikoista. Ulosottomies voidaan kutsua myös asiassa kuultavaksi.

Velkajärjestelylain 42 §:n 4 momentin mukaan maksuohjelma voidaan määrätä raukeamaan velkojan hakemuksesta, muun muassa, jos maksuohjelman vahvistamisen jälkeen ilmenee seikkoja, jotka olisivat estäneet velkajärjestelyn, jos ne olisivat olleet tiedossa velkajärjestelystä päätettäessä. Säännöksen 5 momentin mukaan maksuohjelman raukeamisen sijasta tuomioistuin voi vahvistaa velallisen vaatimuksen esittäneelle velkojalle maksettavan lisäsuorituksen ja määrätä sen maksettavaksi viivästyskorkoineen, jos ohjelman raukeamista olisi pidettävä kohtuuttomana seuraamuksena ottaen huomioon velkojalle maksuohjelman nojalla maksettava kertymä, lisäsuorituksen määrä, maksuohjelman laiminlyönnin syy ja muut olosuhteet. Säännöksen 6 momentin mukaan jos maksuohjelma on määrätty raukeamaan, velkojilla on oikeus vaatia maksua saatavastaan velalliselta niiden ehtojen mukaan, joita olisi ollut noudatettava ilman velkajärjestelyä. Velallisen ei kuitenkaan ole suoritettava velalle viivästyskorkoa maksuohjelman keston ajalta, jollei tuomioistuin maksuohjelman raukeamisen syyn vuoksi toisin määrää.

Velkajärjestelylain 44 §:n mukaan, maksuohjelmaa voidaan velallisen tai velkojan hakemuksesta muuttaa muun muassa, jos ohjelman vahvistamisen jälkeen on ilmennyt sellaisia seikkoja, joilla olisi ollut olennainen merkitys velkajärjestelyn kannalta, jos ne olisivat olleet tiedossa velkajärjestelystä päätettäessä. Säännöksen 3 momentin mukaan, muutettua maksuohjelmaa on noudatettava muutoksenhausta huolimatta, jollei ylempi tuomioistuin toisin määrää. Päätessään maksuohjelman muuttamisesta tuomioistuin voi määrätä, että velallisen varallisuuden rahaksimuuttoa koskevia määräyksiä on noudatettava vasta, kun päätös on lainvoimainen tai toisin määrätään.

Velkajärjestelylain 62 §:n mukaan asiaan osalliset vastaavat itse menettelyyn osallistumisesta aiheutuvista kustannuksista. Väitteiden käsittelyssä ja jos erityistä syytä on, maksuohjelman raukeamista ja lisäsuoritusten vahvistamista koskevan hakemuksen käsittelyssä, sovelletaan kuitenkin vastaavasti, mitä oikeudenkäyntikuluista riita-asiassa säädetään.

Talous- ja velkaneuvonta ja avustaminen velkajärjestelyasiassa

Valtion virkamieslain 14 §:n mukaan virkamiehen on suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytyksettä. Hänen on noudatettava työnjohto- ja valvontamääräyksiä. Virkamiehen on käytäyttyävä asemansa ja tehtäviensä edellyttämällä tavalla.

Talous- ja velkaneuvonnasta annetun lain 1 §:n mukaan talous- ja velkaneuvonnassa muun muassa avustetaan velallista velkajärjestelyyn liittyvien asioiden hoitamisessa, erityisesti velkajärjestelyhakemuksen ja muiden yksityishenkilön velkajärjestelystä annetussa laissa edellytetyjen selvitysten ja asiakirjojen laatimisessa.

Lain 4 §:n mukaan talous- ja velkaneuvojalla tulee olla alalle soveltuva korkeakoulututkinto sekä sellainen taito ja kokemus, jota tehtävän asianmukainen hoitaminen edellyttää. (Säännös on kumottu 1.1.2025 alkaen lailla 1134/2023, HE 30/2023 vp.)

Lain 7 §:n mukaan oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana velkajärjestelyyn liittyvässä asiassa saa toimia 4 §:n 1 momentin ja oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 4 momentin mukaiset kelpoisuusvaatimukset täyttävä talous- ja velkaneuvoja.

Oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 4 momentin mukaan myös muu kuin 1 momentissa mainittu, rehellinen ja muutoin kyseiseen tehtävään sopiva ja kykenevä täysi-ikäinen henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu, voi toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana muun muassa hakemusasiassa, joka ei ole riitainen.

Arviointi

Käräjäoikeuden menettely

Oikeuskanslerin toimivaltaan kuuluu muun muassa arvioida, onko tuomioistuin käyttänyt sille kuuluvaa harkintavaltaansa lainmukaisesti. Oikeuskanslerin toimivaltaan ei kuitenkaan kuulu puuttua riippumattomien tuomioistuinten toimi- ja harkintavallan rajoissa tapahtuvaan päätöksentekoon. Tuomioistuimet arvioivat niille lain mukaan kuuluvassa itsenäisessä oikeudellisessa harkinnassaan esimerkiksi, minkälainen näyttöarvo kullekin todisteelle on kyseisessä asiassa annettava. Oikeuskansleri ei myöskään voi kumota tuomioistuinten tekemiä ratkaisuja, määrätä niitä muutettaviksi tai määrätä yksittäisiä asioita uudelleen käsiteltäviksi.

Oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kuuluu keskeisesti tuomioistuimen velvollisuus varata asianosaisille tilaisuus tulla kuulluksi sekä perustella ratkaisunsa. Suomen perustuslain 21 §:n 2 momenttiin kirjattu asianosaisen oikeus tulla oikeudenkäynnissä kuulluksi on nimenomaisesti taattu lisäksi kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6.1 artiklassa ja kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 14.1 artiklassa jokaiselle taattu oikeus rehelliseen ja oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin edellyttää, että asianosaisella on todellinen oikeus tulla kuulluksi ja mahdollisuus osallistua oman asiansa käsitteilyyn.

Tuomioistuimilla on velvollisuus viran puolesta huolehtia kuulemisperiaatteen toteutumisesta. Kuulemisen toteutuminen edellyttää, että asianosaisella on oikeus saada oikeudenkäyntiai-neisto tietoonsa ja tilaisuus kommentoida sitä esittämällä aineistosta oma mielipiteensä.

Kuulemisperiaate on oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin keskeinen osatekijä. Oikeudenkäymiskaari ei sisällä yleistä normia asianosaisen kuulemisesta, mutta periaate ilmenee kuitenkin monista haastetta ja sen tiedoksianto, asianosaisen poissaoloa, valmistelua, pääkäsittelyä, muutoksenhakumenettelyä sekä todistelua koskevista säännöksistä. Epäsuorasti periaate ilmenee oikeudenkäymiskaaren 31 luvusta, jonka mukaan kuulemisperiaatteen rikkomisen takia lainvoimainen tuomio voidaan sen sisällön oikeellisuuteen katsomatta poistaa kanteluteitse (OK 31:1). Velkajärjestelyasioissa kuulemisperiaate on ilmaistu muun muassa yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain 52 ja 52 a §:ssä.

Kuulemisperiaatteesta johtuu, että tuomiota ei tule perustaa sellaiseen aineistoon, jonka osalta asianosaiselle ei ole varattu asianmukaista tilaisuutta tulla kuulluksi.

Tuomioistuin tekee velkajärjestelyasiassa hakemuksen ja asiassa mahdollisesti esitetyn muun selvityksen perusteella päätöksen velkajärjestelyn aloittamisesta. Tuomioistuimen tulee ottaa aloittamispäätöksessä kantaa velkajärjestelyn edellytyksiin ja esteisiin (velkajärjestelylaki 9, 10

ja 10a §). Tuomioistuimen tulee harkita velkajärjestelyn edellytyksiä. Oikeuskirjallisuuden mukaan velkajärjestelyn maksuohjelman vahvistamisen yhteydessä edellytyksiin otetaan kantaa yleensä vain, jos joku velkojista on tehnyt niitä koskevan väitteen (Insolvenssioikeus, 2007, Koulumäki ym.) Velkajärjestelylain vuoden 2007 uudistuksen esitöissä on katsottu, että varsinkin velkajärjestelyn esteet otettaisiin huomioon yleensä vain velkojan tekemästä väitteestä (HE 180/1996 vp, s. 54 ja LaVM 19/1996 vp, s. 14). Lakivaliokunta on kuitenkin todennut nimenomaisesti, että tuomioistuin voi ottaa esteen huomioon myös omasta aloitteestaan, joten velkajärjestelyä ei tässä suhteessa voida pitää puhtaasti asianosaisten tahdonvaltaisena asiana. (Ks. myös Koskelo – Lehtimäki 1997, s. 100–101 ja Palomäki 1996, s. 1204–1206.) Lain esityöt eivät anna ohjetta siihen, miltä osin esteet on otettava huomioon viran puolesta. Ratkaisussaan KKO 1998:62 korkein oikeus tutki velkajärjestelyn esteen, vaikka velkajärjestelyä ei velkojatalolta ollut vastustettu. Velvollisuutta edellytysten ja esteiden tutkimiseen ilman asianosaisten niihin vetoamista ei laista tai esitöistä voida kuitenkaan johtaa.

Tuomion perustelemista koskevissa oikeudenkäymiskaaren muuttamisen esitöissä (HE 154/1990 vp, s. 30) on todettu oikeuskysymyksen perustelemisen osalta, että tuomiosta on käytävä ilmi, millä oikeudellisella perusteella tuomioistuin on tuomiossa todettujen tosiseikkojen perusteella päättänyt tuomiosta ilmenevään lopputulokseen. Tuomioistuimen kanta ratkaisuun välittömästi vaikuttaneisiin tosiseikkoihin on käytävä ilmi niin selvästi, että asianosainen voi tuomiosta todeta tuomioistuimen päättelyn kulun. Tuomion perustelut toimivat muun muassa asianosaisen muutoksenhakuhaikinnan ja mahdollisen valituksen laatimisen pohjana ja mahdollistavat ratkaisutoiminnan ulkoisen kontrolloitavuuden.

Saadun selvityksen perusteella on selvää, että asiassa on tapahtunut kuulemisvirhe. Kantelija ei ole asiassa tapahtuneen kuulemisvirheen vuoksi saanut tietoa velallisen velkajärjestelyhakemuksen vireilletulosta, eikä hän siten ole voinut lausua velallisen velkajärjestelyhakemuksen edellytyksistä ja esteistä tai maksuohjelmasta. Kun velkajärjestelyn edellytyksiä ja esteitä harkitaan pääsääntöisesti vasta, jos joku velkojista tekee niitä koskevan väitteen, asianosaisten kuulematta jättämisellä on ollut vaikutusta siihen, missä laajuudessa käräjäoikeus on tutkinut velallisen velkajärjestelyhakemuksen edellytyksiä ja mahdollisia esteitä. Velvollisuus kuulla velkojaa hakemuksen ja maksuohjelmaehdotuksen johdosta on tässä asiassa liittynyt siihen, että hakemukseen on liittynyt myös maksuohjelmaehdotus, josta myöskään velallinen ei ole kuullut velkojia.

Käräjäoikeuden velkajärjestelyn aloittamispäätöksen mukaan kukaan asiassa kuulluista velkojista ei ollut vastustanut velkajärjestelyn myöntämistä, ja päätöksen perusteluissa on todettu, ettei velkajärjestelyn aloittamiselle ole estettä. Kun kuitenkin kaikkia velkojia ei ole kuultu, kaikkea tähän päätelmään mahdollisesti liittyvää selvitystä ei ole ollut eikä ole voinutkaan olla käytettävissä kyseistä päätöstä tehtäessä. Päätöksen sovelletuissa lainkohdissa on mainittu

yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain 10 §, jossa on säännelty velkajärjestelyn yleisistä esteistä. Muutoin perusteluissa ei niihin ole otettu kantaa. Aiheesta kantelijalle on jäänyt asiassa epäselväksi, miksi velalliselle on myönnetty velkajärjestely, vaikka hänellä on ollut rikosperusteisia velkoja, koska niiden merkitystä velkajärjestelyn myöntämiselle ei ole selostettu päätöksen perusteluissa, mikä lienee tavanmukaista, kun kukaan velkojista ei tee väitettä velkajärjestelyn esteestä.

Sinänsä velkojen osittainen rikosperustaisuus on ollut velkajärjestelyhakemuksesta ja maksuohjelmasta havaittavissa ilman velkojen erillistä väitettäkin. Rikosperusteisia saatavia on ollut useita ja velallinen on tuomittu ainakin osasta rikoksistaan Kymenlaakson kärjäoikeudessa, siis samassa kärjäoikeudessa, jossa velkajärjestelyä koskeva hakemus on käsitelty. Sääntelystä selvitetyn perusteella kärjäoikeudella on ollut velkojen passiivisuudesta huolimatta velkajärjestelylain 53 §:ssä säädetty oma-aloitteinenkin toimivalta selvittää velkajärjestelyn edellytyksiä ja esteitä. Velkajärjestelyn edellytysten oma-aloitteiselle selvittämiseksi asiassa voi saada tukea myös yleisistä prosessioikeudellisista tuomioistuimelle kuuluvista asian selvittämis- ja perusteluvollisuuksista.

Siltä osin kuin kantelija on ilmoittanut kantelussa, että hän ei ollut saanut velkajärjestelyä koskevaa päätöstäkään tiedoksi kärjäoikeudelta vaan velalliselta, on asiassa jäänyt selvittämättä päätöksen tiedoksiantotapa ja siinä mahdollisesti tapahtunut virhe.

Oikeusaputoimiston talous- ja velkaneuvojan menettely

Virkamiehen velvollisuuksiin kuuluu suorittaa tehtävänsä huolellisesti. Talous- ja velkaneuvojan velvollisuuksiin kuuluu avustaa yksityishenkilöitä velkajärjestelyyn liittyvien asioiden hoitamisessa ja siten tuntea velkajärjestelyn edellytykset.

Kantelun aineiston perusteella, talous- ja velkaneuvoja on tehnyt velallisen velkajärjestelyhakemuksen sekä oheistanut siihen maksuohjelman. Velkajärjestelyhakemuksesta ja maksuohjelmasta on käynyt ilmi se, että velallisella on ollut rikosperusteisia velkoja. Velallista avustavan talous- ja velkaneuvojan tehtävänä on ollut avustaa velallista velkajärjestelyhakemuksen tekemisessä ja saattaa asia tuomioistuimen harkittavaksi.

Vastuu asian selvittämisestä ja velkajärjestelyn edellytyksien tai esteiden arvioimisesta kuuluu viime kädessä tuomioistuimen tehtäviin.

Johtopäätökset ja toimenpiteet

Totean, että kuulemisperiaate on keskinen oikeusturvan ja oikeudenmukaisuuden takaava periaate. Samoin velkajärjestelyasiassa velkojen kuulemisella on keskeinen merkitys asian riittävän selvittämisen kannalta etenkin, koska velkajärjestelyn edellytyksiä ja esteitä ei pääsääntöisesti tutkita ilman asianosaisen väitettä tai vetoamista. Maksuohjelman muutoshakemuksella tai velkajärjestelyn raukeamishakemuksella ei voida täysin korjata velkajärjestelyn aloittamisessa tapahtunutta kuulemisvirhettä, koska velkajärjestelyn muutos tai raukeaminen ei yleensä poista kaikkia velkajärjestelyn oikeusvaikutuksia ja hakija kantaa joka tapauksessa riskin raukeamis- tai muutoshakemuksen menestymisestä sekä oikeudenkäyntikuluista.

Sanotun perusteella katson, että Kymenlaakson käräjäoikeuden kärjätuomari on tässä asiassa menetellyt lainvastaisesti velkajärjestelyasian käsittelyssä, koska kaikille velkojille ei ole varattu tilaisuutta tulla kuulluksi, vaikka velkajärjestelyhakemukseen on liitetty ehdotus maksuohjelmaksi.

Kiinnitän Kymenlaakson käräjäoikeuden huomiota kuulemisperiaatteen noudattamiseen asian käsittelyssä.

Kymenlaakson oikeusaputoimiston talous- ja velkaneuvonnan menettely asiassa ei anna aihetta toimenpiteisiin.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Oikeuskansleri

Janne Salminen

Oikeuskanslerinsihteeri

Maarit Pimiä